

Προς: κ. Θεόδωρο Ρουσόπουλο
Υπουργό Επικρατείας

Κοινοποίηση:

- Πρόεδρο της Βουλής, κ. Δ. Σιούφα
- Υπουργό Δικαιοσύνης, κ. Σ. Χατζηγάκη
- Γενικούς Γραμματείς Κοινοβουλευτικών Ομάδων
- Πρόεδρο Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, κ. Ι. Λασκαρίδη

Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 2008
Α.Π. 16/12.02.08

Αξιότιμε Κύριε Υπουργέ,

Με την παρούσα επιθυμούμε να ζητήσουμε την παρέμβασή σας, ως καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού, για τη θεσμική θωράκιση των δικαιωμάτων των ανηλίκων που καλούνται να συμμετάσχουν σε **ψυχαγωγικές εκπομπές** της τηλεόρασης, σύμφωνα με διεθνείς πρακτικές που τείνουν να καθιερωθούν και στη χώρα μας. Με την ευκαιρία της παρούσας επιστολής, σας παρουσιάζουμε συνοπτικά τις μέχρι σήμερα παρεμβάσεις της Αρχής σε θέματα προστασίας των ανηλίκων από τα ΜΜΕ και στη συνέχεια θα αναπτύξουμε τις απόψεις μας για τις συνέπειες συμμετοχής των ανηλίκων στις παραπάνω εκπομπές.

Η λήψη των κατάλληλων μέτρων, προκειμένου τα παιδιά να προστατεύονται από ενέργειες που συνιστούν προσβολή της τιμής και της υπόληψής τους, ή ενδέχεται να προκαλούν βλάβη στην ψυχο-πνευματική τους ανάπτυξη, αποτελεί ύψιστο καθήκον της Πολιτείας και προϋποθέτει την εγρήγορση όλων των αρμοδίων παραγόντων και ιδίως των μελών του Κοινοβουλίου. Ως προς τις ενημερωτικές-ειδησεογραφικές εκπομπές της ραδιο-τηλεόρασης και την τήρηση κώδικα δεοντολογίας σε αυτές, εκτός από τις γενικές διατάξεις του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων, υπάρχει ειδικό νομικό καθεστώς προστασίας των ανηλίκων: απαγόρευση λήψης συνεντεύξεων από ανηλίκους κάτω των 14 ετών, απαγόρευση δημοσιοποίησης στοιχείων οικογενειακής και στοιχείων που συντείνουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας ανηλίκων θυτών, θυμάτων ή μαρτύρων ποινικών αδικημάτων, απαγόρευση παρουσίασης ανηλίκων ως δραστών εγκληματικών ενεργειών ή ως υπαιτίων δυστυχημάτων κ.λ.π. (Π.Δ. 100/2000 και 77/2003).

Η έλλειψη όμως νομοθετικού πλαισίου ως προς τις ψυχαγωγικές εκπομπές γίνεται όλο και πιο φανερή όσο τα ηλεκτρονικά μέσα (ραδιοτηλεόραση, διαδίκτυο, αλλά και η κινητή τηλεφωνία) εξελίσσονται και διεισδύουν σε κάθε πτυχή της ιδιωτικής ζωής.

Η Ανεξάρτητη Αρχή «ο Συνήγορος του Πολίτη», λειτουργώντας ως Συνήγορος του Παιδιού σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν.3094/03, και στα πρότυπα του διεθνώς καταξιωμένου θεσμού, έχει αρμοδιότητα παρέμβασης σε θέματα δικαιωμάτων του παιδιού τόσο επί συγκεκριμένων υποθέσεων παραβιάσεων, των οποίων επιλαμβάνεται κατόπιν αναφορών πολιτών ή και αυτεπαγγέλτως, όσο και στο πλαίσιο της γενικότερης προάσπισης και προαγωγής των δικαιωμάτων αυτών. Μεταξύ των ενεργειών για την προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού περιλαμβάνονται συναντήσεις με τα ίδια τα παιδιά και ακρόαση των απόψεών τους, επισκέψεις σε σχολεία, ιδρύματα, νοσοκομεία, χώρους κράτησης κ.λπ., επικοινωνία με επαγγελματίες που εργάζονται με τα παιδιά, εκπροσώπους δημοσίων φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων, συμμετοχή σε συναντήσεις ανταλλαγής απόψεων και δημόσιου διαλόγου, ενέργειες δημοσιότητας για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, αλλά και ενεργοποίηση των αρμόδιων φορέων της πολιτείας και διατύπωση προτάσεων, με στόχο τη λήψη μέτρων και την ανάπτυξη πολιτικών για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.

Με το ειδικότερο θέμα των υποχρεώσεων που έχουν τα ραδιοτηλεοπτικά και έντυπα μέσα ενημέρωσης απέναντι στην παιδική ηλικία, έχουμε ασχοληθεί επανειλημμένα, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη την ειδική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, που είναι και η μόνη αρμόδια Ανεξάρτητη Αρχή για τον έλεγχο και την επιβολή κυρώσεων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης. Μάλιστα, επ' αυτού θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι ήδη από το πρώτο έτος ανάληψης της αποστολής του Συνηγόρου του Παιδιού (2003), συνεργασθήκαμε επισταμένα με το Ε.Σ.Ρ., προκειμένου να διευκρινίσουμε το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και της συνεργασίας μεταξύ των δύο Ανεξαρτήτων Αρχών σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Βάσει της παραπάνω κατανομής αρμοδιοτήτων, προβήκαμε σε ενέργειες που μέχρι σήμερα, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν:

- Εκδόσεις δελτίων τύπου¹ και δημόσιες παρεμβάσεις για την παρουσίαση στοιχείων ανήλικων θυτών ή θυμάτων. Παράλληλα, παραπομπή με γνωμοδότηση προς το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, για να επιληφθεί σχετικών υποθέσεων, που συχνά οδήγησαν σε επιβολή προστίμων και διατύπωση συστάσεων σε τηλεοπτικούς σταθμούς.
- Πέραν της παραπομπής υποθέσεων στο ΕΣΡ με εκθέσεις του Συνηγόρου του Παιδιού, η Αρχή έχει κατά περιπτώσεις στείλει τις απόψεις της απευθείας σε ραδιοτηλεοπτικά μέσα όσον αφορά τον τρόπο προβολής υποθέσεων, στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι και τις επιπτώσεις που η προβολή αυτή συνεπάγεται στον ψυχικό και συναισθηματικό τους κόσμο.
- Έχουν γίνει παρεμβάσεις προς την ΕΣΗΕΑ για υποθέσεις παραβιάσεων σε έντυπα, γεγονός που προκάλεσε την παρέμβαση του Εποπτικού και του Πειθαρχικού Οργάνου της Ένωσης.
- Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει ενεργήσει αυτεπάγγελα κατά περιπτώσεις και έχει επίσης χειριστεί αρκετές αναφορές σχετικά με ζητήματα εμφάνισης ανήλικων σε ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές ή στον τύπο. Πρόκειται για υποθέσεις, στις οποίες υπήρξε

¹ Ιδίως: «Ανήλικοι και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης», Δ.Τ. 4.2.2005 και «Η απαγόρευση της δημόσιας παρουσίας στοιχείων ανήλικων θυτών και θυμάτων. Παρέμβαση του Συνηγόρου του Παιδιού με αφορμή τα γεγονότα της Βέροιας». Δ.Τ. 6.6.2006.

δημοσιοποίηση στοιχείων ή χρήση εικόνας που κάνει δυνατή την ταυτοποίηση ανηλίκων θυτών, θυμάτων ή μαρτύρων· σε άλλες υποθέσεις οι πολίτες διαμαρτύρονταν για τον τρόπο συμμετοχής και εμφάνισης ανηλίκων σε ψυχαγωγικές εκπομπές.

- Ο Συνήγορος του Παιδιού έχει κληθεί από το ΥΠΕΠΘ να διατυπώσει την άποψή του για θέματα χειρισμού των αδειών εισόδου εκπροσώπων των ΜΜΕ στα σχολεία και των συνεντεύξεων με μαθητές.

- Επίσης, ο Συνήγορος έχει κληθεί να ενημερώσει αρμοδίως σε συναφή θέματα βουλευτές και μέλη επιτροπών της Βουλής.

- Σε θέματα που απασχολούν κατά καιρούς έντονα την κοινή γνώμη, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει παρέμβει δημοσίως, πέραν των δελτίων τύπου, με άρθρα ή συνεντεύξεις σε εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας.

Επανερχόμαστε όμως στο ζήτημα που τέθηκε στην αρχή της επιστολής μας, δηλαδή το νομοθετικό κενό που υφίσταται ως προς τον Κώδικα Ψυχαγωγικών Εκπομπών: Όπως γνωρίζετε, ο Κώδικας, παρά τα σχετικά αιτήματα που κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί και από το ΕΣΡ, δεν έχει ακόμη καταρτιστεί, με συνέπεια να μην υπάρχει επαρκές πλαίσιο προστασίας των παιδιών που καλούνται να συμμετάσχουν σε τέτοιου είδους εκπομπές, παρά μόνο με επίκληση των γενικών αρχών προστασίας και σεβασμού της προσωπικότητας. Το ζήτημα είναι ιδιαίτερος σημαντικό, καθώς παρακολουθούμε, χωρίς δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης, αύξηση τηλεοπτικών ψυχαγωγικών σόου, και σύντομα ίσως και «reality show», με παιδιά μικρών ηλικιών (από 6 μόλις ετών), που απευθύνονται όμως σε ενήλικο κοινό. Επειδή ως γνωστόν, τα παιδιά αυξάνουν την τηλεθέαση και κατά κανόνα δεν προβάλλουν οικονομικές ή άλλες απαιτήσεις όπως οι ενήλικοι, εύλογα μπορεί να υποθέσεις κάποιος ότι η τάση για τέτοιου είδους εκπομπές θα είναι ανοδική, όπως άλλωστε έχει καταγραφεί ήδη και στο εξωτερικό, π.χ. στη Μ. Βρετανία, όπου αρχίζουν μόλις πρόσφατα να διεξάγονται σχετικές έρευνες και να λαμβάνονται μέτρα (βλ. Ofcom).

Βάσει διεθνών ερευνών και δεδομένων, οι κίνδυνοι και οι συνέπειες για τα παιδιά είναι μεγάλοι. Ενδεικτικά μόνον αναφέρουμε ότι:

- Τα παιδιά είναι συχνότατα πολύ μικρής ηλικίας, ώστε να μπορούν να έχουν ίδια κρίση και να λαμβάνουν εκουσίως και υπεύθυνα την απόφαση για τη συμμετοχή τους και τους όρους αυτής σε ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα.
- Εκτίθενται σωματικά και ψυχικά με την προβολή της εικόνας τους στην τηλεόραση, πολλώ δε μάλλον με τη συμμετοχή τους σε διαγωνισμούς και talent shows, όπου καθίστανται αναλώσιμες εικόνες προς τέρψιν ενηλίκων.
- Υφίστανται τεράστιο στρες και ψυχολογική δοκιμασία με τη συμμετοχή τους σε διαγωνισμούς, που περιέχουν διαδικασίες προβών, προκρίσεων, συνεντεύξεων, κρίσεων από επιτροπές, κ.λπ.
- Υφίστανται σωματική καταπόνηση και κούραση, καθώς οι εκπομπές αυτές συνήθως απαιτούν τη φυσική τους παρουσία, των ίδιων και των οικογενειών τους, πολλές ώρες την ημέρα, σε βάρος μάλιστα των εκπαιδευτικών τους υποχρεώσεων ή των αναγκών τους για ψυχαγωγία.
- Δεν υπάρχει πάντοτε το κατάλληλο υποστηρικτικό πλαίσιο για το παιδί, δηλ. έμπειροι επαγγελματίες ψυχικής υγείας, οι οποίοι να είναι σε θέση να ευαισθητοποιήσουν τους ενήλικες που συνεργάζονται με τα παιδιά, προκειμένου να ελαχιστοποιούνται οι αρνητικές επιπτώσεις από λανθασμένους χειρισμούς ή να μπορούν να βοηθήσουν ένα

παιδί που φαίνεται να χρειάζεται άμεση υποστήριξη. Ακόμη όμως και η ύπαρξη σχετικής πρόβλεψης, δεν μπορεί να αντισταθμίσει όλες τις αρνητικές συνέπειες που αναφέρονται στην παρούσα επιστολή.

- Στις περισσότερες περιπτώσεις τα μικρά παιδιά συμμετέχουν σε τηλεοπτικές εκπομπές και διαγωνισμούς για να καλύψουν ανάγκες και επιθυμίες των γονέων τους. Η συμμετοχή τους στις εκπομπές τις περισσότερες φορές δεν συνοδεύεται από μια αξιολόγηση της οικογένειας, ούτως ώστε αφενός να εκτιμηθούν οι λόγοι για τους οποίους το παιδί «θέλει» να συμμετέχει σε μια εκπομπή και αφετέρου η δυνατότητα της οικογένειας να το στηρίξει κατά τη διάρκεια αλλά και μετά την συμμετοχή του σε αυτήν.
- Δύσκολα μπορεί ένα παιδί ή και η οικογένειά του να χειριστούν σωστά την αναγνωρισιμότητα που αποκτά μέσω της τηλεόρασης, με αποτέλεσμα την πλαστή του «ηρωοποίηση» και τις επιπτώσεις που αυτή μπορεί να έχει στην φυσιολογική ροή της ζωής και στην ανάπτυξη του παιδιού.
- Συμβαίνει ορισμένες φορές το παιδί, ιδίως αν έχει αποτύχει σε ένα δημόσιο διαγωνισμό, να γίνεται αντικείμενο χλευασμού και εμπαιγμού στο περιβάλλον του και θύμα ψυχολογικής βίας από συνομηλίκους του.
- Επειδή οι παρουσιαστές και οι επιτροπές, όπως προαναφέρθηκε, απευθύνονται σε ενήλικο κοινό, αποτελούνται πάντοτε από άτομα δημοφιλή στους ενήλικες, χωρίς όμως κάποια ειδική εκπαίδευση σε θέματα ανηλίκων.
- Τα παιδιά καλούνται να υιοθετήσουν συμπεριφορές ενηλίκων, να γίνουν πιστές μικρογραφίες τους ως προς την εμφάνιση (το ντύσιμο, το μακιγιάζ, την κόμμωση κ.λπ), τον τρόπο ομιλίας και την σωματική έκφραση. Έτσι όμως παραβιάζεται η ομαλή ψυχολογική τους ανάπτυξη. Ενώ διανύουν μια χρονική περίοδο κατά την οποία η αναπτυξιακή πορεία τους χαρακτηρίζεται από δραστηριότητες όπως το παιχνίδι με τους συνομηλίκους, η ανάπτυξη της φαντασίας και η απόκτηση γνώσεων, καλούνται συχνά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που προβάλλουν τη σεξουαλικότητά τους και απαιτούν την πρόωρη σεξουαλική τους ωρίμανση.

Από τα παραπάνω γίνεται ελπίζουμε σαφές, ότι ενώ υπάρχει ένα πλέγμα κανόνων που κατοχυρώνουν και προασπίζουν το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής του ανήλικου [(άρθρ. 16 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού: «Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, παρανόμων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του») σε συνδυασμό με τα άρθρ. 9 παρ.1 Σ (απαρβίαστη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής των προσώπων) και άρθρ. 3 παρ. 1 εδ. β' Ν. 2328/1995, άρθ. 6 παρ. 3, 8 παρ. 1 εδ. β' π.δ. 77/2003, άρθ. 8 παρ. 2 π.δ. 100/2000], καθώς και το δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητάς του (άρθρο 5 παρ.2 Σ.), δεν υπάρχουν ρυθμίσεις για το ζήτημα της ψυχαγωγίας ούτε μέτρα που να αποσκοπούν στη θετική προστασία των παιδιών. Η λήψη των μέτρων αυτών αποτελεί επιταγή προς τα συμβαλλόμενα κράτη, όπως άλλωστε ορίζεται στο άρθρ. 17 της ΔΣΔΠ. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το παραπάνω άρθρο «*Τα συμβαλλόμενα κράτη...φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προαγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευημερίας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας. Για τον σκοπό αυτόν...α) Ενθαρρύνουν τα ΜΜΕ στη διάδοση πληροφοριών και υλικού... σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29 (ανάπτυξη και σεβασμός της προσωπικότητας),...ε) Ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντηρίων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του...».*

Ο νέος νόμος 3587/07, που τροποποιεί τον ν. 2251/94 περί Προστασίας των Καταναλωτών, ρυθμίζει θέματα προστασίας του παιδιού ως καταναλωτή και ο ν. 62/98 περί παιδικής εργασίας θέτει όρους για την παροχή εργασίας ανηλίκων ανάμεσα σε άλλα και σε τηλεοπτικές εκπομπές. Εξακολουθεί όμως να υφίσταται νομοθετικό κενό για τα παιδιά που συμμετέχουν, όχι απαραίτητα επί πληρωμή, σε ψυχαγωγικές εκπομπές.

Για τους παραπάνω λόγους, και κατόπιν συνεννόησης και συνεργασίας και με το αρμόδιο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, σας καλούμε, αξιότιμε κύριε Υπουργέ, να προβείτε στις απαραίτητες ενέργειες για την εκπόνηση Κώδικα Ψυχαγωγικών Εκπομπών. Στο έργο αυτό ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Συνήγορος του Παιδιού, είναι σταθερά διαθέσιμος και πρόθυμος να προσφέρει τις γνώσεις, τις παρατηρήσεις και την εμπειρία του, εφόσον κληθεί προς τούτο.

Με εκτίμηση,

Γιώργος Καμίνης
Συνήγορος του Πολίτη

Γιώργος Μόσχος
Βοηθός Συνήγορος
για τα Δικαιώματα του Παιδιού